

Sanglerka – folkekjær formidler av vår og glede

Sanglerka har hatt en betydelig bestandsreduksjon i mange land i Europa de siste tiårene. Situasjonen i Norge vet vi foreløpig lite om, men data fra Norsk Hekkefugltaksering indikerer en bestandsnedgang også her i landet selv om materialet foreløpig er for lite for mer omfattende analyser. Ved å velge sanglerka til årets fugl i 2005 ønsker NOF å sette fokus på arten, og forsøke å skaffe tilveie bedre data slik at vi kan si noe mer om bestandssituasjonen hos denne folkekjære og velkjente formidleren av vår og glede.

Av Asbjørn Folvik

Sanglerka er utbredt over store deler av Eurasia, fra Vest-Europa og østover til Stillehavet. Den finnes også såvidt i Nord-Afrika. Den er i tillegg innført til bl.a New Zealand og Australia. De er trolig mer fornøyd med dette valget enn med kaninene...

I Norge finnes den utbredt over store deler av landet, men bestanden er klart sterkest i sør. Spesielt gjelder dette lavlandet fra Østlandet langs kysten til Rogaland, samt på kysten av Møre og i jordbrukslandskapet i Trøndelag. Den finnes også i fjellet, men langt mer spredt og fåtallig. I Nord-Norge finnes den flekkvis langs kysten helt til grensen mot Russland, og det er også gjort registreringer på Finnmarksvidda.

Sanglerka er en av de klassiske artene for åpent landskap, og er her i landet knyttet til åpent kulturlandskap med kort vegetasjon. Spesielt er den

vanlig på fulldyrket mark og beitemark, men bruker også gjerne andre typer åpent landskap som f.eks. hei og strandeng der dette er tilgjengelig. Den kan også slå seg ned på større hogstflater. Selv om vi i dag forbinder arten med jordbrukslandskapet, så er den, slik som de andre lerkene, opprinnelig tilknyttet naturlige åpne landskap slik som steppe, halvørken osv. Historisk har den imidlertid vært i stand til å tilpasse seg landskapsendringer, og klart å følge menneskene etter hvert som landskapet ble dyrket i Europa.

Fenologi

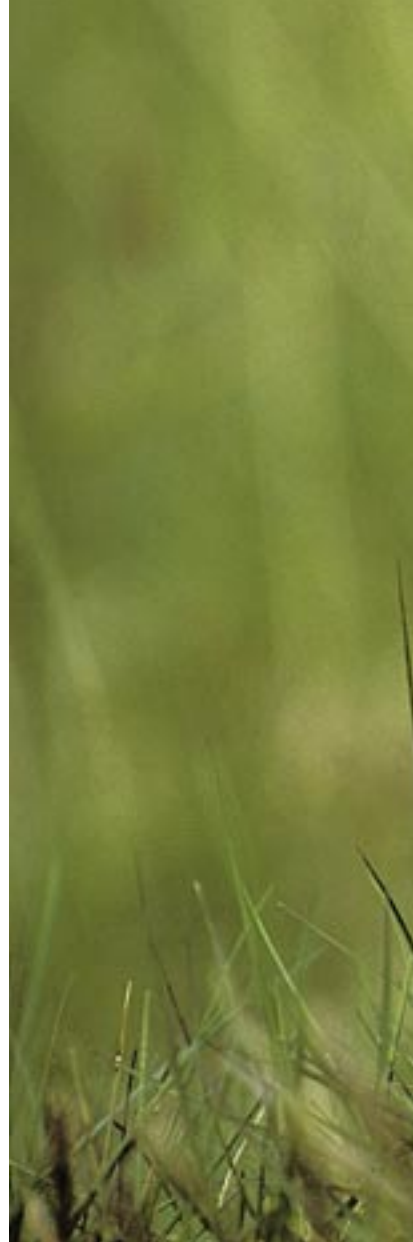
Sanglerka er blant de tidligste trekkfuglene om våren, og de ivrigste ankommer de sørlige delene av landet allerede i februar dersom værforholdene er gunstige. Enkelte forsøker også å overvintre langs kysten av sørvestlandet, og i milde

vintre går dette stort sett bra.

Etter ankomst starter sanglerka en sang- og fluktoppvisning av de sjeldne. En nærmere beskrivelse av sangen burde være overflødig, og den foregår enten fra et høytliggende punkt (gjerdestolper, større steiner e.l.) eller i en spektakulær sangflukt der den stiger jublende mot sky, før sangen avsluttes når fuglen brått slipper seg ned mot bakken igjen.

Tidlig ankomst, fantastisk sang og leveområder i nærhet til oss mennesker, har gjort at arten har fått en spesiell status bl.a som budbringer om vår og et uttrykk for glede og frihet.

Sangperioden starter i løpet av mars i Sør-Norge, mens man må vente til april før det blir noe særlig fart i Nord-Norge og i fjellet. Eggleggingen kan starte allerede i april i Sør-Norge, hvor to kull trolig er det normale på de beste

Sanglerka (*Alauda arvensis*) i sitt rette element. Foto: Harald Lygren.

plassene. I Nord-Norge og i fjellet er ett kull normalt, men man skal ikke se bort fra at enkelte par kan klare to kull også her.

Høsttrekket starter i september, og er på sitt mest intensive i oktober. Det er usikkert hvor de norske sanglerkene overvintrer, men de viktigste overvintringsområdene ligger trolig i Vest-Europa fra Storbritannia via BeneLux-landene til Frankrike og muligens Spania.

Bestand og bestandsutvikling

Ute i Europa er det betydelig bekymring for bestandsutviklingen. BirdLife International har listet den som SPEC kategori 3, dvs. at bestanden er «utarmet». Dette skyldes vesentlig en meget stor bestandsnedgang i perioden 1970-1990. I perioden 1990-2000 var det fortsatt en mindre bestandsnedgang

på europeisk nivå, der spesielt Sverige, Nederland og Luxembourg pekte seg ut i negativ retning.

I England har bestanden av sanglerke sunket med ca. 60% i perioden 1977-2002. Nedgangen pågår fortsatt. Det har også vært en bestandsnedgang i andre deler av Storbritannia, men på langt nær så tydelig. I Skottland har bestanden stort sett vært uendret i perioden 1994-2003.

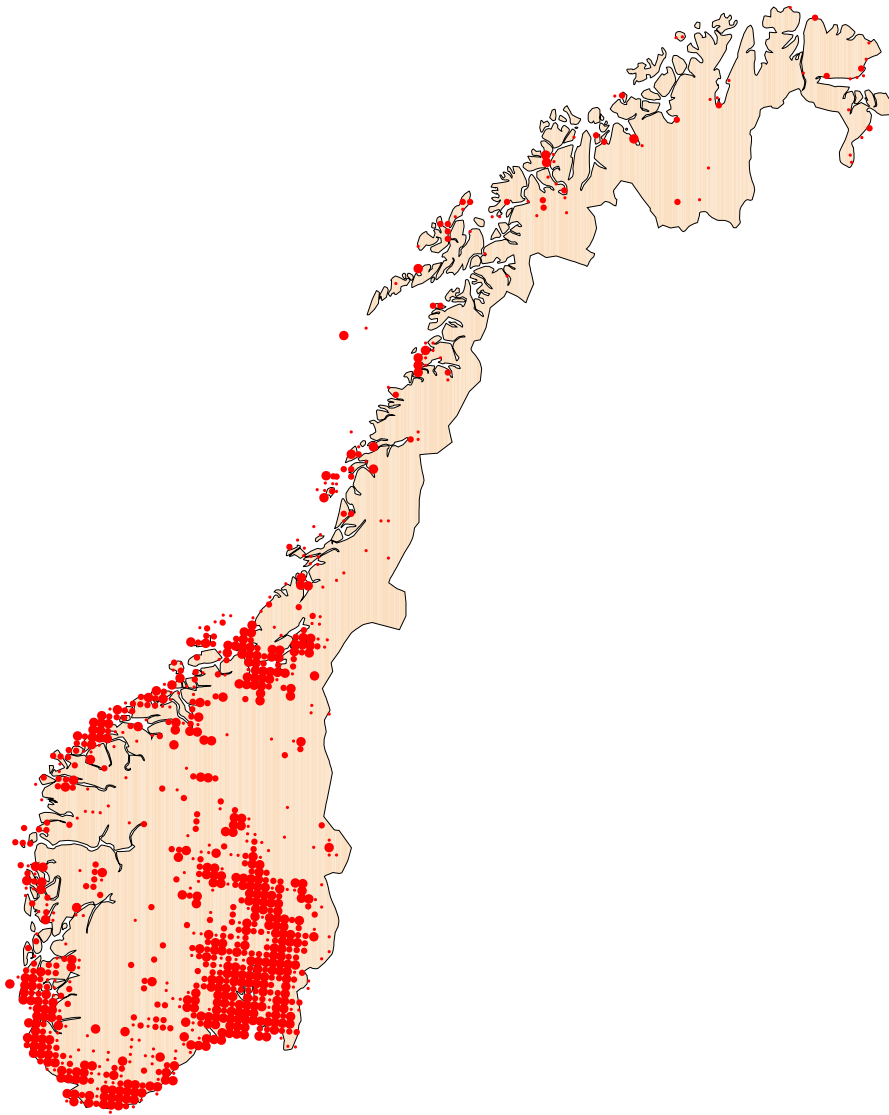
Våre nordiske naboer har også langvarige overvåkingsdata som gir grunnlag for å si noe om bestandsutviklingen. I Sverige ble nok en rekordlav verdi registrert i 2004, for niende året på rad! Bestandsreduksjonen var rundt 40% perioden 1975-1985. Fra 1995-2004 ble restbestanden redusert med ytterligere 40%. Bildet er ikke lysere i Danmark, der ca. 50% av bestanden forsvant i perioden 1976-2001. Også

Fra Haugtussa (1895)

*Men lerka stig frå gløymde grav
Med sigers-ljod,
Og vinden stryker inn av hav
Så frisk og god.*

*Og om me kjenner gråt og gru
Og sagnad sår,
Så må me lerkesongen tru.
Som lovar vår.*

Dette er de to siste versene i innledningen til *Haugtussa* av Arne Garborg.

Hekkeutbredelsen til sanglerke *Alauda arvensis* i Norge, slik den framsto i NOFs bok *Norsk fugleatlas* fra 1994.

fra svenske undersøkelser. Også når det gjelder bestandsutvikling er vi nærmest blanke. Data fra NOFs eget prosjekt, Norsk Hekkefugltaksering (HFT), er det eneste vi har å slå i bordet med. Selv om materialet er for lite til å være statistisk sikkert, så indikerer det en bestandsnedgang også i Norge. HFT er et viktig og nødvendig prosjekt – ikke bare for sanglerke – og alle oppfordres herved til å melde seg som deltakere. Mer informasjon om HFT kan finnes på NOF's hjemmeside www.birdlife.no, hvor en del resultater nylig er lagt ut.

Det er tegn som tyder på at forvaltningen i sterkere grad vil prioritere overvåking i årene fremover, og noe er allerede startet opp. Spesielt interessant i tilknytning til sanglerke er det som foregår i regi av 3Q-programmet (*Tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap ved hjelp av utvalgskartlegging*) som drives av NIJOS (Norsk Institutt for jord- og skogkartlegging). Her er det igangsatt en overvåking av fuglelivet på faste registreringsflater. Siden dette foregår i kulturlandskapet er faktisk sanglerke en av de vanligste artene, og dette vil på sikt kunne gi gode overvåkingsdata.

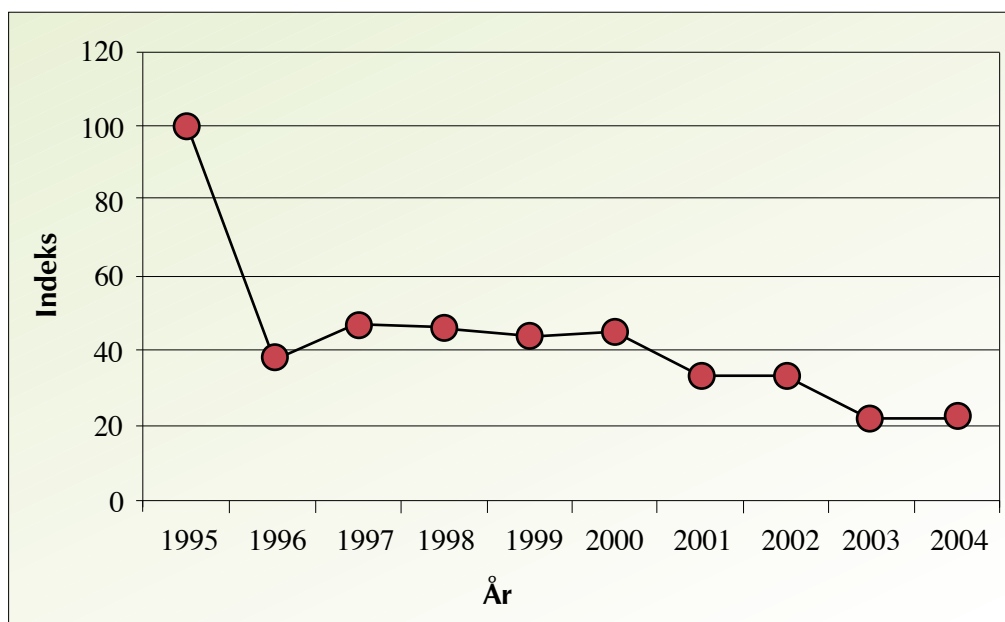
Vi trenger DIN hjelp!

Et viktig siktemål med *Årets Fugl* er at hele organisasjonen skal mobiliseres for å bringe frem fokus og kunnskap om arten. Vi prøver derfor å legge opp til et aktivitetsprogram som passer for de fleste – uavhengig av interesse og kunn-

her var det en sterk nedgang 1976-1985, etterfulgt av en ny reduksjonsbølge 1994-2001.

I England har det vært lagt ned betydelig forskningsinnsats for å finne årsakene til tilbakegangen. Resultatene viser at bildet, som vanlig i naturen, er komplekst. Kortversjonen er at *intensivering* av landbruket synes å være hovedårsak til tilbakegangen (se boks s. 9). Den lange versjonen kan du lese på <http://www.bto.org/research/projects/farmland/farmlandskylarkscereal.htm>

Hva vet vi så i Norge? Dessverre har den norske forvaltningen vært langt tregere til å se behovet for langsiktige overvåkingsdata, så vi har dessverre ikke mye å slå i bordet med. Den norske bestanden ble av Solheim (1994) anslått til 100.000 til 500.000 par. Dette var nærmest i sin helhet basert på data om tetthet av hekkende par

Endring i indeks over observerte sanglerker i Norsk Hekkefugltaksering etter 1995. Datamengdene er litt små til indeksberegning, noe som kan gi prosentvis store utslag enkelte år. Kurvene passer imidlertid dessverre godt inn i det bildet man kjenner fra andre deler av Europa.

skap. For sanglerka har vi foreløpig valgt følgende hovedarbeidsområder:

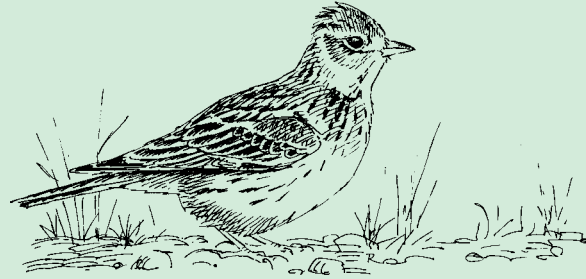
- Skape blest om kulturlandskapsfuglene generelt, og sanglerka spesielt.
- Fremskaffe data som kan belyse bestandsutviklingen i Norge.
- Skaffe tilveie en oversikt over mulige negative faktorer for arten her i landet.

Innenfor disse områdene vil vi presentere nye aktiviteter tilpasset årstidene, og NOFs hjemmesider (www.birdlife.no) vil brukes for å oppdatere informasjon, legge ut resultater, utveksle erfaringer osv. Følg med – følg med! Videre er naturligvis undertegnede klar pr. mail og telefon for å besvare spørsmål.

Allerede har noen meldt seg som interessenter, men vi er avhengig av hjelp og innsats fra akkurat DEG dersom prosjektet skal bli vellykket. Husk at Norge er et langstrakt land, og at DIN kunnskap om forholdene i ditt lokalmiljø er unike og viktige for et godt resultat! Kan du hjelpe oss med å svare på ett eller flere av følgende spørsmål vil vi gjerne at du deltar:

- Har du eksempler på bruk av sanglerka i poesi, musikk, lokalhistorie eller liknende?
- Kjenner du til lokalnavn eller overtro knyttet til sanglerka fra ditt distrikt?
- Hvor langt nord prøver sanglerka seg på overvintring? Har du vinterobservasjoner fra de siste årene tar vi gjerne i mot!
- Vi trenger hjelp fra flest mulig til å registrere ankomsttidene i ulike deler av landet. Link til registrerings skjema, med automatisk kobling mot kart/resultatdel, finner du på www.birdlife.no
- Har du lyst til å bruke noen timer til å registrere sanglerker – hjemme, på hytta, på søndagsturen og/eller på fjellturen? Vi har enkle registrerings skjema og bruksanvisninger både for fot-, sykkel- og bilturen tilgjengelig på hjemmesidene våre. Trenger du noe for kanoturen, så fikser vi det også...
- Har du tidligere gjort systematiske registreringer/takseringer som inkluderer ett eller flere par sanglerke, så er dette absolutt året for å gjøre dette på nytt! Ta kontakt dersom du lurer på hvordan du skal gå frem.
- Noe av det som trolig vil være mest krevende å få fram er tall fra fjellområdene eller indre deler i Nord-Norge

Intensivering av landbruket gir dårligere levevilkår for sanglerka i England

© Rune Roalkvam

Hovedårsaken til bestandsnedgangen i England antas å være intensivert landbruksproduksjon. Intensivering er et mangfoldig begrep, men for sanglerkene har det trolig i hovedsak sammenheng med at man i økende grad har gått over fra vårsådd til vintersådd korn. Når sanglerkene skal starte hekkingen møtes de nå av et mye tettere vegetasjonsdekke enn hva som var normalt tidligere. Forskning viser at dersom det eksisterer valgmuligheter, så velger arten primært andre habitater enn vintersådd korn. Dette kan skyldes at vintersådd korn har en mer ugunstig vegetasjonsstruktur og dårligere næringsmuligheter, uten at resultatene er klare på dette punktet. Hovedproblemet i England er at det etter hvert er blitt langt færre valgmuligheter - de gunstige leveområdene er rett og slett i ferd med å bli erstattet av mindre gunstige leveområder!

Det er også mulig at denne produksjonsendringen også har viktige negative bivirkninger, bl.a. siden vintersådd korn ikke har stubbmark om vinteren. Dette kan igjen medføre dårligere næringstilgang vinterstid.

I tillegg til dette kommer andre effekter av produksjonsintensiveringen, slik som f.eks. økt bruk av plantevernmidler, bruk av vekstfremmende midler, redusert variasjon i de kornslagene som dyrkes mv.

Det merkelige er at kullstørrelse og ungeproduksjon hos de som går til hekking faktisk har økt, parallelt med den dramatiske bestandsnedgangen.

British Trust for Ornithology (BTO) vil fortsette forskning omkring sanglerke og bestandsnedgangen i årene som kommer.

Kilde: Skylarks and cereals <http://www.bto.org/research/projects/farmland/farmlandskylarkscereal.htm>

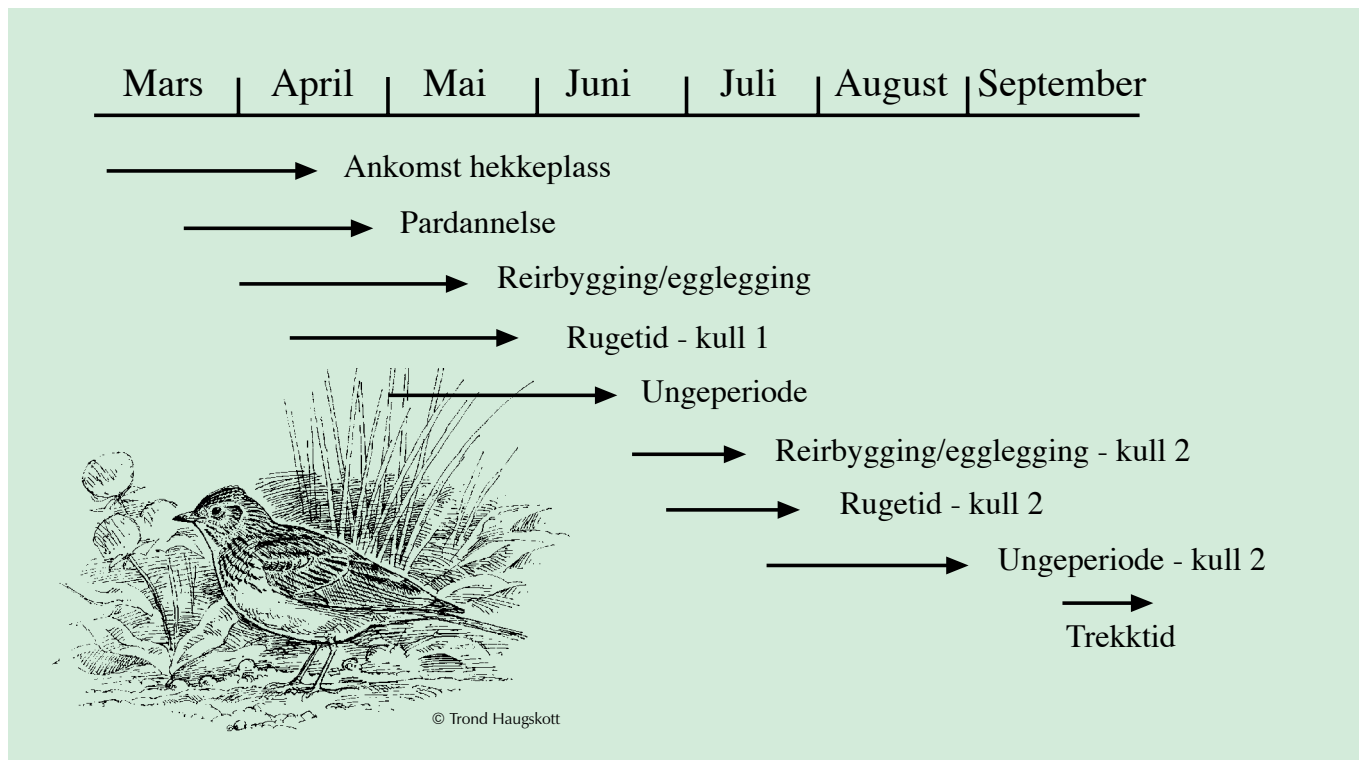
(inklusive Finnmarksvidda). Har du planer om turer i disse områdene – så tenk sanglerke før, under og etter turen...

- Har du informasjon eller oppfatninger om hvordan bestandsutviklingen har vært i ditt nærområde «i manns minne»?
- Har du tips om forhold som kan påvirke bestanden negativt?
- Hva med tiltak som kan hjelpe arten?

Har du ellers synspunkter eller forslag til aktiviteter som kan være med å gi arten fokus så vil vi gjerne at du tar

Ikke alltid like populær?

Det er godt mulig at sanglerkas popularitet er av nyere dato. På gammelnorsk het den LÆVIRKI, noe som betyr «den som gjør skade». Dette henspiller kanskje på kornet som ble sådd om våren?

Årssyklus for sanglerker i Norge.

kontakt – intet for lite og intet for stort!
Da er det bare å ønske alle en god vår,
med håp om mange sanglerker og et
godt feltvær!

Asbjørn Folvik, Korallveien 13, 4318
SANDNES. Tlf. 51 62 30 52 (p) 900 69
143 (mob/arb). E-post: asbjorn.folvik@
ambio.no.

Anbefalt litteratur og nettsider:

- Eurasian Skylark* i BirdLife International
2004: Birds in Europe: population es-
timates, trends and conservation status.
[http://www.birdlife.org/datazone/species/
BirdsInEuropeII/BiE2004Sp8177.pdf](http://www.birdlife.org/datazone/species/BirdsInEuropeII/BiE2004Sp8177.pdf)
- Jacobsen, E. M. 2002. Punkttaelling af
ynglefugle i 2001 i eng, by og skov.
Arbejdsrapport fra DMU, nr. 169. [http:
//www2.dmu.dk/1_viden/2_Publikationer/
3_arbrapporter/rapporter/AR169.pdf](http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Publikationer/3_arbrapporter/rapporter/AR169.pdf)
- Lindström, Å & Svensson S. 2005. Övervak-
ning av fåglarnas populationsutveckling.
Årsrapport för 2004. [http://www.biol.lu.se/
zooekologi/birdmonitoring/PDF-files/
Arsrapportfor2004kf.pdf](http://www.biol.lu.se/zooekologi/birdmonitoring/PDF-files/Arsrapportfor2004kf.pdf)
- Skylark i BTO & JNCC 2005: Breed-
ing birds in the Wider Countryside.
[http://www.bto.org/birdtrends2004/
wcrskylar.htm](http://www.bto.org/birdtrends2004/wcrskylar.htm)
- Solheim, R. (1994). Sanglerke *Alda arven-
sis*. S. 316 i : Gjershaug, J.O., Thingstad,
P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.):
Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk
Forening, Klæbu.
- Stokland, J.N, Engan G., Bratli, H., Fjell-
stad, W. & Dramstad, W. (2004). Over-
våking av kulturlandskapets biologiske
mangfold - aktuelle moduler for 3Q.
NIIOS Rapport 12/04. 60 sider. [http:
//www.nijos.no/Publikasjoner/Rapporter/
2004/Rapp12_04.pdf](http://www.nijos.no/Publikasjoner/Rapporter/2004/Rapp12_04.pdf)

Slik vil vi gjerne se sanglerka også i framtida! Foto: Gunnar Gundersen.